

Museu del Disseny
de Barcelona

NÚVOL

DISSENYANT
FUTURS
EN TEMPS D'EMERGENCIAASSAIG

— Arià Paco Abenoza

Filòsof. Universitat d'Arizona

@entusiasmat @arpa23 @ariapaco

Trampes de l'antiintel·lectualisme

L'antiintellectualisme és una forma de relativisme. La cultura, en la mesura que es pretén digna de reproducció i estudi, no pot ser relativista.

27/01/2021

Com a filòsof i semi-literat, em fascina trobar, escampades per la història, restes d'una guerra entre filosofia i literatura. Keats va acusar la física de Newton i l'òptica de Berkeley d'haver "desteixit l'arc de Sant Martí" (d'haver-ne assassinat la màgia donant-li una explicació científica); Plató i Hume van acusar els poetes de mentiders per ofici; el primer, famosament, els volia fora de la seva República. Si aquest debat avui sona curiós no és només perquè ens costa pensar en Newton com un filòsof (malgrat que ell s'hauria presentat així, tot sovint ens oblidem que les ciències neixien quan un filòsof feia prou diana com per fundar una nova manera de pensar un camp). Si el debat sembla marcià és perquè fa pensar en un temps en què filosofia i literatura es concebien com a enemigues, és a dir, en què rivalitzaven per l'hegemonia cultural. Fa temps que les dues estan tan arraconades i esquàlides que no se'ls acudiria de disparar-se l'una a l'altra. Però no és d'aquest arraconament que vull parlar avui (benvingut sia!, una mena d'optimista liberal en mi em prohibeix tota nostàlgia dels temps sense autèntica oferta cultural), sinó d'una actitud social que s'ha diagnosticat d'uns anys ençà i que els dirigeix el mateix menyspreu: l'antiintel·lectualisme.

Llegir, avui en dia, és difícil. És tan lent que sembla d'un altre planeta, sobretot si es vol llegir alguna cosa que valgui la pena. Si no m'equivoco, aquesta frase envellirà, desafortunadament, d'allò més bé. I aquesta dificultat, unida a l'incomprensible fet que hi hagi gent que ho valora tant, desperta una sospita: no serà cosa d'esnobs arrogants?

El 1964, Richard Hofstadter va alertar que l'antiintel·lectualisme era prevalent als Estats Units, i va definir-lo com "un ressentiment i sospita envers la vida de la ment i d'aquells que es considera que la representen, i una disposició constant a minimitzar el valor d'aquesta forma de vida" (traducció meva). L'antiintel·lectualisme semblava una part de l'esperit americà. Ara és quan, potser, s'espera que continui la cita tal i com ho feia Asimov, i digui que tot és culpa de la democràcia, que ens ensenya que "la meva ignorància és tan vàlida com el teu coneixement", i així aquesta crítica a l'antiintel·lectualisme acabi tenint un confús to platònic-autoritari de nostàlgia de l'aristocràcia o directament de criptofeixisme. Oh vells temps en què tothom era llegit i ningú perdia el temps a YouTube. Però no és això el que vull defensar. Ben al contrari: si m'arraconeu us hauré de confessar

que la democràcia parteix d'un ideal profundament intel·lectualitzador, que Mill creia que, donant el poder al poble, aquest es prendria seriosament la seva responsabilitat i s'il·lustraria. Però debatre sobre democràcia i informació ens desviaria massa, així que tornem a pensar en l'actitud antiintel·lectual.

— L'antiintel·lectualisme, en el fons, és una forma (molt bàsica) de relativisme. La cultura, en la mesura que es pretén digna de reproducció i estudi, no pot ser relativista.

L'antiintel·lectualisme, en el fons, és una forma (molt bàsica) de relativisme. La cultura, en la mesura que es pretén digna de reproducció i estudi, no pot ser relativista. Per alçar el cap i fer prevaldre el nivell de la conversa (per no renunciar als matisos, a la complexitat del discurs, o a la llengua mateixa) cal una convicció que l'esforç que es demana s'ho val, que aquest text és més valuós que aquella alternativa fàcil i simplificada, i per a això, és cert, cal una certa escala de valors.

Marina Garcés, a Fora de classe, parla del rebuig a l'elitisme, i crec que apunta bé. “En nom d'una crítica a l'elitisme, es rebutja la dificultat”. Exigir esforç als altres (l'esforç de vèncer la dificultat) es considera poc respectuós. Tant el rebuig a la intel·lectualitat com el rebuig a la dificultat xoquen amb el mateix dogma cultural: no siguis pretensions. Ser pretensions, en el fons, vol dir pretendre, és a dir, segons el diccionari de l'IEC, “perseguir (una cosa a la qual s'aspira).” I per aspirar cal autoestima i convicció. Dues coses de què aquest país, últimament, va un pèl curt. L'esquerra, potser pel seu caràcter moral lligat a la preocupació pel vulnerable o per una certa deriva materialista, sembla caure sovint en aquesta mena de trampa. Un exemple és la polèmica recent sobre el català a les universitats, que, en la caracterització més benevolent que en sé fer, sembla amagar un raonament de fons de posar les coses fàcils (irònicament, al lloc on l'antiintel·lectualisme té menys sentit). Ens podríem posar a assenyalar representants institucionals, però també cal veure's el gep: jo mateix, si conec un lleonès o una gallega que han vingut a viure a Barcelona, m'espero a sentir-los dir que volen aprendre català abans de parlar-los-en. Assumeixo, per defecte, que el llistó d'exigència de la conversa ha de ser baix. Però és que el mateix gest el fem, al mínim indicatiu, a la xarcuteria o al metge —en aquest segon cas, empesos també per una jerarquia de valors que té un eco d'”això ara no toca” pujolenc; el metge és el lloc de les coses serioses, no el lloc on guanyar la llengua. Assumim, per defecte, que el llistó d'exigència de la conversa ha de ser baix. Si en són, de difícils, els idiomes, i aquesta bona ànima, pobrissona, ja deu tenir prou problemes... “Las lenguas son como chaquetas”, deia l'altre dia, interessadament, un estudiós del castellà. Si les llengües són jaquetes nosaltres estem sempre disposats a ser els qui es queden en mànigues de camisa, com els amfitrions abnegats, que pateixen pel fred dels altres.

La trampa del discurs condescendent és que, com explica Jordi Graupera a La supèrbia (Fragmenta), amaga una forma d'aquest precís pecat; la de jutjar implícitament que l'altre no està a l'alçada. No

exigir és una forma de menysprear. Foucault va tenir la potentíssima idea que posant etiquetes crees realitats —així, en alguna mesura, les presons fan delinqüents, els forcen a jugar un rol social i els eduquen per a tal. El mateix passa amb la gent que (considerem que) no té temps o manera d'aprendre català. Amb el veredictes creem les condicions per la realitat del judici. Amb l'assistencialisme de no exigir res de ningú, a poc a poc, anem deixant que el català es converteixi en una llengua de privilegiats. De nou, Garcés: "El principi de la cultura és que no hi ha límits d'accés a la cultura". El català no viurà si protegim la gent de l'esforç de parlar-lo. Exigir és dignificar.

— Una causa afegida de l'antiintel·lectualisme és l'ideal masculí de l'home que es fa a si mateix. —

Post Scriptum: Un últim apunt sobre el pretès elitisme de la cultura: assagem una altra hipòtesi. He observat que, en certs cercles masculins, injuriar la cultura està especialment en voga. A les xarxes, si fas guàrdia prou estona, et creuaràs amb un paio, a qui admires per la seva intel·ligència, fent el posat de pinxo anti-tot. Això fa sospitar que una causa afegida de l'antiintel·lectualisme és l'ideal masculí de l'home que es fa a si mateix. Aquest ideal d'home, per definició (per narrativa, més aviat), no necessita la cultura —perquè en la cultura, són els altres, que et fan. Contràriament a l'acusació d'elitisme, la cultura, vista així, és eminentment humil: és l'acte de mirar enrere i beneficiar-se d'allò que han deixat anotat els qui han viscut abans.

A l'adolescència, recordo llegir El món de Sofia de Jostein Gaarder i no acabar d'entendre'n l'epígraf inicial, una frase de Goethe, que potser per això vaig recordar i que avui em sembla transparent: "Qui no pugui aprofitar-se de tres mil anys d'història, viurà a les fosques la resta de la seva vida". Potser va ser l'edat, que no em va permetre d'entendre-la. Mofar-se del que han deixat escrit els qui ens han precedit és, de fet, un acte precisament adolescent, la il·lusió del qui creu que la seva experiència és única i no té (com diu el lema del Núvol) res que ens sigui comú. (Motiu, diguem-ho de passada, pel qual em sembla tràgic que la història s'estudiï a l'edat que les hormones manen menystenir-la). Alguna cosa em diu que entre la masculinitat autosuficient i les adolescències que s'allarguen (vanitats i posats que perduren a les xarxes), hi ha material per explicar l'antiintel·lectualisme. Gairebé com una actitud tribal. Una imatge d'aquest prototip: un tal Donald.

